

ג. בת שיש לה זכות בירושה עפ"י הערכאות אפילו כשיש בנים, אולם בכדי שהירושה תחולק על פי דין התורה, היא נדרשת לחתום על ויתור לטובת היורש ולרשום הקרקע בטאבו על שמו כדין תורה, נחלקו

משפט פ"ג ס"ט ע"י במקורות ובביאורים וכבר הארכנו במקורות בח"א מדיני ממונות שער י פרק ה סעי' יג והשוה לכאן ובח"ב מדיני ממונות שער א' פ' יד ס"ג וע"י באגרות משה חו"מ סס"י נח דק"ט ראש משביר ח"ב נו שמש צדקה לג מהרי"א ז' ענז"ל ד ובישכיל עבדי ח"ו חו"מ כב והביא מדברי ס' נחלה לישראל שנוסח על דיני נחלות והוכיח האיסור הגדול והנורא למי שמעז לשנות עניני ירושה, וחרדה ופליצות תאחזנה לקורא בדבריו החוצבים להבות אש וכו' ע"ש.

ודע דמר"ן החבי"ף נשאל, מאחר שמצאנו שני פוסקים חולקים בזה והם מהר"י מארגונטו הובא בפני משה ח"ב טו, שסובר שבקרקעות שייך דינא דמלכותא והרב אדרת אליהו חי ריקי בתשו' כג אם שייך לומר קים לי כמותם בזה והשיב בספרו חוקות החיים עג באריכות וצידד טעמים רבים שאין שייך לומר בדין זה קים לי ע"י שם באריכות והביא דברי הרב פני משה שם שכת' שכל חכמי דורו חלקו על הוראתו (של מהר"י מארגונטו ז"ל) ומחו לה מאה עוכלי בעוכלא ישתקע הדבר, ואותה שאלה מאותו גאון נשלחה גם להרב שער אשר ח"ב חו"מ כז והעלה ג"כ כדעת מר"ן החבי"ף וכן הסכים באבני האפוד בשו"ת סי' ז דקנ"ב ע"ג וע"י בכפי אהרן יא יב יג יד.

ואם יש לבית דין כח לתקן בעניני ירושה כתב המבי"ט בח"ב קכח שבירושה נאמר "חוקת משפט", וכשם שאין המוריש יכול להוריש למי שאינו יורש (בלשון ירושה) גם בי"ד אינם יכולים להנחיל למי שאינו ראוי לנחול, והקשה עליו בדברי אמת קונט' ח סי' ו דקט"ז מיבמות דפ"ט שבעל יורש את אשתו קטנה אף שמהתורה יורשה האב, שהרי אין נישואיה כלום ועוד בפ' מי שמת לענין כתובת בנין דכרין, שאם לא משום תקנת בי"ד לא היה יכול האב להנחיל בהיותו בריא וכו' ע"ש והביאו דבריהם בחוקת משפט פ"ג מקורות יב דל"ו וכתבו על דברי הגאון דברי אמת ז"ל: "אבל כבר הכריע מהרשד"ם חו"מ ש ד שאין להעלות על הדעת שיקבעו חכמים לעצמם לקבוע מנהג כזה". וצריך להבין כיצד נדחו בזה דברי הגאון דברי אמת שהוכיח מהתלמוד שחכמים עשו תקנות בירושה, ולפי טעם שנא' "חוקת משפט" אין בכחם לתקן בזה, וענינו הרואות כמה תקנות לחכמים בדיני ירושה, ויש לומר שכונת המבי"ט ומהרשד"ם הוא שבלי סיבה אין לחכמים לתקן תקנות בחלוקת הירושה, אחרת ממה שכתוב בתורה, שהרי זו כמרידה בתורה שאין אנו רוצים לקבל את החוק שקבעה בירושה, אבל כשיש סיבה מיוחדת כגון בנין דכרין או עישור נכסים וכיו"ב, כדי שהבת תוכל להינשא, יש כח ביד בי"ד להפקיר ולתת והרי המבי"ט בחקות טוליטולא קעסיק ודן בפרט אחד ממנה ובעיקר התנה לא כתב כלום, איברא שהגאון דברי אמת ז"ל הבין בכונת המבי"ט שאין לתקן בירושה כלל, שאל"כ לא היה מקשה עליו מתקנות חכמים בתלמוד שודאי לכל תקנה יש טעם. אבל ברור ג"כ שדברי מהרשד"ם לא נאמרו על תקנות חכמים אלא מנהגים שרוצים לנהוג בלי סיבה, ושבי"ד יתקן כך ממילא אין שייכות לדברי מהרשד"ם עם מ"ש הגאון דברי אמת ז"ל. ובאמת לפי הבנת הגאון דברי אמת במבי"ט שאין לשום בי"ד לתקן תקנות בירושה, צ"ע מתקנות שנאמרו בתלמוד בירושה ולזה אין ישוב. וכדי שלא יהיו דברי המבי"ט נגד מה שמצינו בתלמוד יש לדחוק בדברי המבי"ט כמו שכתבנו. ובדיני ממון אחרים יכולים לנהוג או לתקן אנשי העיר אפילו מבלי סיבה אף נגד ההלכה, כגון רוצים לקבל את פלוני יחיד שידון להם אף שצריך שלשה לטוברים כן או שרוצים לקבל פסול מהתורה שידון הרי הוא דן ודינו דין, אבל בירושה שנאמר בה חוקת

בזה האחרונים אם חייבת לחתום בחינם על ויתור כזה, שיש אומרים שרשאית לבקש עד עשרה אחוז מחלקה בהירושה, ויש אומרים שחייבת לחתום בחינם שזה כמשיב אבידה, ומאחר שיש בזה מחלוקת יכולים לומר קים לי ולא תלך לרשום ולא תעשה מעשה כלל עד שיתפוס אותה. ועל כן קבעו שתקבל עשרה אחוז מהנכסים המגיע להם עפ"י הערכאות, ויש מקומות שנהגו כן. ומי שמתפשר בזה מבלי ללכת לבית דין ואינו עומד על קו הדין — תבוא עליו ברכה. וכן ראוי לנהוג ולא

משפט אין לבי"ד לתקן הסדר אחר בירושה מבלי סיבה, שזה כבועט בד"ת, שהרי מטרת התקנה היא אך ורק לחלק אחרת ממה שחלקה תורה. או במטרה לחקות דיני נכרים ועי' מ"ש הרשב"א בתשו' הובאה בב"י חו"מ סי' כו ועי' בכרם חמד ח"ב ח מה שתקנו חכמי קשטיליא בשנת רנד ונתפשטה בארצות המערב כמ"ש שם בסי' מב ובחוקת משפט שם ביאורים יז כתבו, שכנראה שנתפשטה לזמן מועט ולא מצאנו שתהא מוזכרת בשום פוסק מן הרורות ההם. ודברים תמוהים הם אחר שבכרם חמד מעיד, שנתפשטה התקנה בארצות המערב וכן האמת עד דורינו זה, שהרי הבקיא בנוסחי כתובות הבאים מארצות המערב כתוב בהם מפורש שתקנות הירושה כהסכמת חכמי קשטיליא וכן היו דנים רבני מרוקו עד התקופה האחרונה (אמנם גם במרוקו יש הבדל בין ערים מסוימות). ואין לך תקנה ברורה יותר מזאת שכל חתן חותם כן בכתובה, ופלא איך שבחוקת משפט כתבו בפשיטות שנתפשטה לזמן מועט. ולעצם התקנה ודאי שהיתה להם כונה למיגדר מילתא ולא ח"ו לחקות דיני נכרים, וכבר כתבנו שכשיש טעם יכולים בי"ד לתקן וזה סעד לדברינו הנ"ל. ובשכיל עבדי ח"ו חו"מ כב כתב שאין זה בבחינת ירושה אלא כנדוניא ותקנו מפני שראו שהבתולות נשארו עגונות ועי"כ יהיה להם במה להינשא, דוגמת שטר חצי זכר הנהוג בין האשכנזים וסמכו על הגמ' בכתובות נב ואת בנותיכם תנו לאנשים. וכעין החילוק הנ"ל כתב בבעי חיי ח"א קנח לישב תשו' מהרש"ך ח"ב רכט הסותרת תשו' הרשב"א וכתב ששלש מדות בדין זה, א. לרזן לפני ערכאות נכרים אפילו במשא ומתן ואפילו בדין שדנים כדיננו ואפילו שניהם רוצים — אסור. ב. להתנהג כנימוס הנכרים בלתי לעמוד לפנייהם רק לפני ישראל במשא ומתן מפני ישוב העיר אם אין אפשרות אחרת — מותר. ג. בירושות ומתנות והדומה להם אפילו לנהוג בנימוסיהם בלתי עמוד לפנייהם אסור. ומדבריו למדנו שיש הבדל בין משא ומתן וירושות וכ"כ שם משם מהריב"ל בתשו' כ"י ולזה יש להוסיף טעם, המלבד שבירושות אין משום ישוב המשא ומתן אלא שבירושה נאמר חוקת משפט וכמ"ש המבי"ט. אמנם בחלוקה השניה שכתב שבמשא ומתן אם באים לפני דייני ישראל שידונו להם כמנהגם, אם נהגו כנכרים אין הדבר מוסכם כמבואר למעיין בבעי חיי שם וכן דעת מהריב"ל שדוקא באנוסים, שפסקו להם הדין כפי היותם בחוקי הנכרים, אם זה במשא ומתן לא מחזירים הדין אבל אם עדיין לא נפסק הדין והם באים לפנינו, עלינו לדוןם כחוקי התורה. ובירושה אפילו קבלו הירושה בדיני הנכרים אם באים לפנינו מוציאים ומחזירים הירושה כד"ת. ועי' בבעי חיי ח"ב חו"מ עט דע"ז ע"ד וכעין זה חלק ג"כ הרדב"ז בסי' סז הובא בחק"ל ח"ב חו"מ נג דפ"ט ע"ד וז"ל "אם היינו דנים לענין ירושה וכגון שהיה המנהג שלא ירש בת אחות הכי נמי דאין המנהג ואין התנאי מבטל אותו אבל הכא אין אנו באים לרזן אלא על המתנה אם היא מתנה אלא דכיון דנהגו לקיים שטרי מתנות העולות בערכאותיהם מנהג מבטל הלכה". ועי' מה שדקדק בדברים אלה בחק"ל שם. ומה שעמד שם על דברי מהריב"ל הנ"ל ובעדות ביעקב עב דרי"ז.

לגרום מריבות במשפחה. והמותרת ואינה דורשת דבר עבור ההסכמה — תבוא עליה ברכה³.

3 בדין זה נחלקו שני המאורות הגדולים הרב יחיאל באסן ומהרימ"ט ז"ל, הובאו בפני משה ח"ב טו דדעת מהר"י באסן שעל היורשים לפייסה ומהרימ"ט חולק מדין השבת אבידה, וכתב מהר"א אלפנדרי ז"ל באליה רבה אבהע"ז דס"ח ע"ד, ששיער שהשכר הניתן להם להעברה עשרה למאה מהמגיע לחלקם והביא דבריהם הגרי"ח ז"ל בשו"ת רב פעלים ח"ב חו"מ טו וכתב אף שנראית סברת מהרימ"ט נכונה מצד סברא וכ"ד החת"ס חו"מ קמב, עם כל זה יכולים לומר קים לי כדעת מהר"י באסן ודעימיה וכן בשואל ומשיב מהדו"ת ח"ג קי ותליתאה עד ורסד ומהדו"ב ח"א א פסק כמהר"י באסן וכן דעת מרן החבי"ף בחוקות החיים עג ועי' ברב פעלים שם מה שהביא ראיות לדעת מהר"י באסן ז"ל ומסקנתו ג"כ להלכה שיכולים לדרוש עד עשרה למאה מחלקו וכדעת מהר"י באסן ז"ל. ובפסקי דין בתי הדין כרך ט דף 126 הביאו עוד דיעות אחרונים כסברת מהר"י באסן עי' במהרי"א הלוי ח"א ד וח"ב קכז והרי בשמים ח"א קכט וח"ב צט ודברי חיים חו"מ ג, ולעומתם יש מהאחרונים שפסקו כמהרימ"ט עי' במהרי"א ז"ל ענו"ל כח וכט ובית שלמה סקל"א קח וקט ובס' עזרת ישראל להגר"י שפירא ונחלת צבי חו"מ רעו. אמנם יש לי כמה פקפוקים במ"ש בפסק דין הנ"ל ולענין מה שהשאירו בצ"ע וז"ל "צ"ע דהא אם אינה הותמת הרי העזבון הוא ממילא כאילו גם ברשותה דהא מצד החוק היא יורשת מחצה ולמה לא יהא עליה חיוב להוציא גזילה מתחת ידה? וזהו באמת אחד הנמוקים העקריים של מהרי"א ז"ל ענו"ל ובית שלמה שמחייבים אותה לחתום ודעת החולקים צ"ע". ואין כאן צ"ע שגזילה היא כשהולכים וגוזלים ועושים איזה מעשה גזילה ויש מחלוקת אם צריך מעשה קנין או לא אבל מעשה צריך וכבר הארכנו בזה בח"ב מדיני ממונות שער א פרק כט ס"ד במקורות ומהרימ"ט החולק על מהר"י באסן ז"ל כתב משיב אבידה ולא כתב משיב גזילה כיון שאין הם עושים שום מעשה ועי"ש מ"ש שדעת מהרימ"ט בח"ב חו"מ פח שאם לא עשה מעשה קנין אין לו דין גזלן אפילו במעכב ונתכוין לגזול ותבעו חבירו, ואף לדעת החולקים עכ"פ מעשה כל דהו בעינן וכאן לא עשו מעשה כלל ובנ"ד שיש כמה פוסקים הסוברים שמגיע לה ממון מדין שכירות או מטעמים אחרים יכולה לומר קים לי כדעתם ועד שלא אקבל מה שקבעו האחרונים לא אעשה מעשה ולהעביר על שמך. ועי' באליה רבה והובא ברב פעלים שם, שאם היורשים העלימו שיש להם אחיות ונרשם הכל על שם היורשים מהתורה, אין האחיות רשאיות להלשין שזה שקר, ואם עשו כן ראוי ליסרן כמו גזול את חבירו. וכתב זה לדעת העומדים בדעת מהר"י באסן ז"ל, נראה מבואר שכל שעושים מעשה שייכים בגזל אולם בשב ואל תעשה שייך לומר מדין משיב אבידה. ולסוברים שלא צריך קנין, יתכן שאם אינן רוצות, הוי מעשה כל דהו ויחשב לגזל, אמנם סוף סוף זוהי מחלוקת ויכולות לומר קים לי, שאין זה גזל ולא לעשות פעולה. ועי' מט"ש סי' עב הגב"י צח ובמשנת ר"א ח"א חו"מ לב כתב כמה חילוקים בין דין זה לדומה עי"ש וכן האריך בראיות לכאן ולכאן במשפט שלום סי' פד דל"א ע"ג ובמשמרת שלום שם די"א ע"ד ועי' פני משה ח"ב פ"א ומשל"מ פ"ב משלוחים ה"ו ובשו"ת מהרש"ם ח"ה לא הביא מ"ש במשפט שלום ונראה דעתו שאין חייבת לחתום. ועי' מעם לועז פ' פנחס דשל"א.

ומ"ש שיש מקומות שנהגו כן וכו' כן העיד מר"ן החבי"ף בחוקות החיים ע"ג שכן מנהג קושטא דור אחר דור. וכתב מהר"א שלטון ז"ל הובא במשנת ר"א ח"ב אבהע"ז כב שכן נהגו ג"כ בעיר ברוסה, וכ"כ במשנת ר"א שם שכן נוהגים בקושטא דור אחר דור. וכ"נ ממעם לועז פ' פנחס דשל"א.

המעביר נחלה מהראוי לירש והמסתלק מירושתו

אוצר החכמה

א. הנותן נכסיו לאחרים בין שהם זרים לגמרי ובין לראויים ליורשו אבל רק אחרי היורשים שקודמים להם על פי דין, או להקדש, ולא ליורשיו הקודמים לירש על פי ההלכה, אף שאין היורשים נוהגים במוריש כראוי, אין רוח חכמים נוחה הימנו. שלא ידוע איזה בנים וצאצאים יהיו לו ואולי יהיו לו נכדים או נינים גדולי תורה ויהנה. ועם כל זה זכו האחרים במה שנתן להם. ומדת חסידות, שלא לכתוב בצואה שמעבירים הירושה מהיורש, אפילו מבן שאינו נוהג כשורה לאחיו תלמיד חכם ונהג כשורה. וציוו חכמים שלא ישנה אדם בין הבנים אפילו בדבר מועט כדי שלא יבואו לידי קנאה ושנאה.

אם רצונו לעשות חסד בממונו ולהקדישו למטרות צדקה, יכול לתת אף יותר מחומש נכסיו, אבל לא יקפח לחלוטין את יורשיו אלא יתן להם חלק בנכסים כפי שיקול דעתו. וכן הוא המנהג של בני אדם כשרים שלפני הפטירה מקדישים מנכסיהם לענייני צדקה וחסד, כדי שתהיה להם כפרה, כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, אבל יחד עם זה משאירים גם ליורשים ובדרך זו רוח חכמים נוחה הימנו.¹

ודע שאין זה דומה למ"ש לעיל שאין לתקנה בירושה כח, שכאן לא מדין ירושה נותנים להם אלא מדין שכר שכיר או טירחה או זלוזל וכמ"ש האחרונים הנ"ל עיי"ש. ואולם לפי מה שחולק במשנת ר"א ח"ב אבהע"ז כב שטעמו של מהר"י באסן שזו זילותא לנשים שלא היו יוצאות בשווקים וביחובות כידוע מארצות המזרח עד התקופה האחרונה, משמע שבימינו לכל הדיעות חייבות הבנות לרשום בחינם אולם משאר האחרונים אין הכרח לזה. ועי' בדברי גאונים כלל עז שנתפשט המנהג לפשר וכתב משם ברכת יוסף חו"מ כב שחלילה לרב להיות לעזר במנהג זה ועי' מהרי"א אסאד אבהע"ז קיד ונראה שיש לנהוג בזה לפי הענין, שאם ישמעו לקיים מצות התורה לגמרי ודאי שזה עדיף, אולם כשיש מריבות ואש מתלקחת, ולפעמים יצא מזה חילול ה' ח"ו, ודאי שהרב שיעשה פשרה ביניהם תבוא עליו הברכה. ועי' בדברי גאונים שם י השיב משה מאוהעל סוס"י מח.

ומ"ש והמותר תע"ב פשוט הוא מאחר שיש מחלוקת באחרונים אף שהמקבל יש לו על מה שיסמוך אולם לא משנת חסידים היא.

ובאשר לעישור נכסים שמגיע לבת עי' בשו"ע אבהע"ז סי' קי"ג ובמפרשים שם.

ב. אין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי לירש, ולא לעקור הירושה מהיורש, בין שציוה כשהוא בריא בין שהיה חולה בין בעל פה ובין בכתב, בין כל נכסיו ובין במקצת, אפילו עשה קנין על כך. לפיכך

אברהם

אין הבדל בין בנים ליורשים אחרים מרדכי פמ"ש תרכה וכו' נ מלשון הרמב"ם גור אריה הלוי א' וכן הכריח בחק"ל ח"ב חו"מ נד ודלא כב"ד חו"מ קל"ז. וכתב שדברי העיטור דברי יחיד עי' מהר"ם ב"ב סי' תתקצח ראש יוסף חו"מ ד"ח מהרשד"ם חו"מ שט הרא"ש כלל פה ג תשב"ץ ח"ב רסד וח"ג קצ ועי' באר המשפט במ"ש בדעת העיטור וכתב שכן נראה ממר"ן. ועי' בס' מנחה בלולה פ' תצא שער אשר הגה"ט א' פני יצחק ח"ג ב' חושן האפוד א' אות היא לעולם מע' ה' ע"ח יקרא דשכבי דמ"ג ע"ג צמח דוד פ' ויחי דקכ"ב משכנות הרועים מעיל א רוב דגן דרכ"ב ע"ב מכתם לרוד חו"מ טו נחמד למראה דח"ן עד שדי חמד מע' ל' כלל ג א רוב דגן סי' דפ"ב א ויאמר יצחק ח"ב דקצ"ז ע"ב זכרונות אליהו מע' א כב.

מ"ש בין ראויים ליורשו מהר"ם פאדוה ס כנה"ג הגה"ט א.

מ"ש או להקדש מהר"י טייטאצק בשארית יאודה, דע"ז כנה"ג הגה"ט יג חק"ל מהדו"ב חו"מ יט ארח משפט הגה"ט ג שער אשר הגה"ט יג משם הר"ן והמרדכי ועי' שארית יוסף דע"ז תשב"ץ ח"ג קצ בני יהודה ח"ב גן צדה לדרך ובאר שבע פ' חיי שרה דט"ו ע"א צמח דוד ס' ויחי שדי חמד כללים מע' ל' כלל ג א. ומ"ש וציוו חכמים הרמב"ם ה' נחלות פ"ו יג ובטור סי' רפב ועי' כנה"ג הגה"ט ט דרכי חיים דנ"ד ודקנ"ד ארח משפט ה שער אשר ד ותמצא מחלוקת אם יש בזה גם איסור ועי' יקרא דשכבי דע"ח שנות ימין דנ"ד ברכות חיים דר"כ מאמר קדישין ב מנחת זכרון ד"ח ג שדי חמד מע' ל' כלל ג ז זכרונות אליהו מע' א כב.

מ"ש ואם רצונו וכו' עי' בח"א מדיני ממונות שער יב פ"א ס"ה ובמקורות שם וחסד ומשפט דקכ"ב.

מ"ש וכן הוא המנהג וכו' פוק חזי מאי עמא דבר שרובם ככולם של עורכי צואות משאירים ג"כ לעילוי נשמתם לצדקה וחסד. ועי' במרדכי פ' השותפים תצג הביאו ב"י יו"ד רנא, שהנותן צדקה בעת מותו יש לו כפרה לעצמו וכל שקרוביו אינם עניים לא ימנע מלעשות כפרה לעצמו הביאו רש"ך ח"ב ס"ס לח וגור אריה הלוי יב זרע אמת ח"ב קיח. ועי' בתשב"ץ חג קמז שכתב דבטופס שטרות לראשונים ז"ל יש שיור ד' זוזי וכתב גאון ז"ל דמשום כדי שתהא רוח חכמים נוחה הימנו כמ"ש בס' עיטור סופרים והביאו בקצוה"ח ב ועי' בחת"ס חו"מ קנא הובא בפ"ת שם א ואסמכתא שמניחים משהו ליורשים יש להביא מאברהם אע"ה דכתיב (בראשית כה ה ו) "ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חיי" וכו' והקשו מפרשי התורה שם, הא אברהם אע"ה קיים כל התורה וא"כ למה העביר הנחלה מיתר בניו וי"ל כיון שנתן להם חלק אין זה בכלל עבורי אחסנתא ועי' ביפה תואר מד"ר פרשה סא, שכיון שהיה בתורת מתנה ובחיו אין זה בכלל לא יבכר הנאמר בירושה ובמעם לועז בראשית שם במקורות כתבו וצ"ע מחו"מ רפא, ולא ידעתי איזה סתירה יש משם שהרי כך נאמר ג"כ שם דבלשון מתנה מועיל וכ"כ בספורנו שם (ולא ידעתי אם המהדיר או מהר"י כולי כתב וצ"ע שם), אמנם יש ישובים אחרים עי' ברא"ם שכך ציווה ה' כי ביצחק יקרא לך זרע ועי' בדעת זקנים מבעלי תוס' שהיו גרים, ובחדושי מהרש"א סנהדרין צא כתב דבפלגשים לא נאמר זה ועי' בחכמת שלמה שהקשה מנין ראה לזה. והיה אפשר עוד לישב שפייסם כך מרצונם הטוב וזהו שכתוב וישלחם מעל יצחק בנו. ועוד שכל הטעם שלא ידוע איזה בן יצא ממנו והרי לאברהם בברית בין הבתרים

האומר בני בכורי לא יטול פי שנים, בני לא יירש עם אחיו, איש פלוני יירשני במקום שיש לו בת, בתי תירשני במקום שיש לו בן, לא אמר כלום וכן כל כיוצא בזה, אף על פי שאלו עניני ממון הם ובעניני ממון ניתן להתנות אבל בירושה אין הדבר כן, לפי שנאמר (דברים כז יא) "והיתה לבני ישראל לחוקת משפט" ללמדנו שחוקה זו לא נשתנתה, ואין התנאי מועיל בה.

הראה לו הקב"ה כל מה שעתיד להיות וא"כ צפה ברוח הקודש שלא יהיה זרע טוב מהם. וכן תירץ במחנה יאודה דרס"ו, ותירץ עוד שכיון שישמעאל עבד ע"ז חזי כמומר ולא שייך בו דין זה. וישוב זה נאמר למ"ש במדרש רבה שדייתקי נתן לישמעאל א"א ע"ה אבל על בני הפלגשים לא יאמר תירוצו זה, שלא שמענו שעבדו ע"ז. ועי' שער אשר הגה"ט ו. ועי' במד"ר שם ובגמ' סנהדרין צא. ועי' בכנה"ג הגה"ט י, שכל זה בלשון ירושה אבל בלשון מתנה ובהיותו בריא אין קפידא וכן ראיתי נוהגים וכו' ועי' בשו"ת רמ"א צב ופני משה ע אמנם יש בזה מחלוקת עי' בשער אשר הגה"ט ה. וכ"כ בבעל העיטור אות מ מתנת שכ"מ דנ"ט ע"ד, שדוקא אם לא שייך להם כלום אבל שייך להם ונתן לעניים ולעשירים מממונו הרשות בידו. ועי' ריב"ש קס"ח הובא בב"י מה שתמה על תשו' רב האי, ויש ליישב שכונתו שיתן חלק ובוה רוח חכמים נוחה הימנו. ועי' בכסף הקדשים בגשו"ע שם ובכנה"ג הגב"י א וכ"כ בערוה"ש ג שכן הוא מנהג העולם, ובאו"ז ב"ב פ"ח קכז הביא דברי העיטור.

ובבני חיי הגה"ט א ב הקשה על הרב פני משה ויפה תואר שכתבו דבמתנת בריא לא שייך אעבורי אחסנתא, מהגמ' בכתובות דנ"ג במעשה של רב פפא עי"ש וכן הקשה מגמ' זו על סברת העיטור הנ"ל שכל שמשיר לא נקרא אעבורי אחסנתא, ויש לישב כשנצרף שתי הסברות יחד ונאמר, שכבריא ומשאיר משהו לא נקרא אעבורי אחסנתא. ולזה רב פפא הלך לעסוק לגדונית בנו, שאל"כ ודאי גם רב פפא לא היה עובר על דברי חכמים דלא תהוי באעבורי אחסנתא, והרי אף חכמים שתקנו בנין דכרין השאירו שתשאר נחלה דאורייתא, ויהודה בר מרימר חשש אולי יתן כל מה שיש לו לכבודו וכמו שהיה לבסוף או שחשש שיתן יותר מהראוי על פי השערות כמה שיש לתת לבנים וכמה לבנות ולכן אמר "אי מינאי ידידי אפילו האי דכתבת לא ניחא לי", שלדעתו נתן יותר מהראוי לבנות והניח הבנים אבל לעולם לא עבר בזה על אעבורי אחסנתא, וודאי רב פפא ג"כ לא היה עובר על זה אלא ודאי כל שמשאיר לא שייך בזה אעבורי אחסנתא וכמו שחכמים תקנו בנין דכרין. והמדקדק בלשון המאירי בכתובות שם ימצא קרוב לג"ל, שכתב "ראוי להזהר ביותר שלא ליתן להם יותר מדאי מפני שיש כאן צד להעברת נחלה" וכו' "ואם רואה בעצמו שמתוך כבודו אבי הכלה מרבה בנדוניא יותר מדאי יזהר שלא יהיה שם" וכו'. ובמחנה יאודה דרס"ו ע"ג תירץ דיהודה בר מרימר חשש שאולי מחמת כסופא יתן במתנה של מהיום ולאחר מיתה וכיון שקונה בעת המיתה הוי אעבורי אחסנתא, אבל בחיים לא שייך עי"ש וק"ל לפי"ו הלשון אפילו האי דכתבת לא ניחא לי דמדוע לא היה נוח לו. ובשמע יעקב פ' בא דפ"ב ע"ב הובא בשדי חמד כללים מע' ל כלל ג' תירץ דרב פפא הכי קאמר מאי דעתך וכו' כלומר לדידי ליכא בכהאי גונא אעבורי אחסנתא דהוי מוחיים אלא לדידך הרי איכא תקנתא וכו' ובשדי חמד מע' ל כלל ג' יר כתב משם אגודת איזוב מדברי חו"מ טו כתב שברעת אבא סוראה היה לתת עישור נכסים, מדאמר ליה רב פפא האי נמי תקנתא היא אולם נראה לפרש דכונת רב פפא דדומיא דתקנת חכמים שלא חשו לאעבורי אחסנתא גם בנדוניא זו אף אם יתן יותר מעישור

אין כל הדברים הללו אמורים אלא כשאמר בלשון ירושה, אבל אם אמר בלשון מתנה — דבריו קיימים. (ועי' בסעיף הקודם). ובשו"ע התבארו כמה חילוקים בלשונות המועילות, וכבר כתבנו בהלכות שכיב מרע פרק ו' ז' ניסוח צואה המועילה על פי ההלכה.

נכסים אין בו משום איעבורי אחסנתא ודו"ק. ועי' שער אשר הגה"ט ג מ"ש בזה ובהגה"ט ז ורמז לקרני ראמים פ' זוי שרה אהלי יצחק בחי' לכתובות ושער אשר הגב"י ג גור אריה פ' חיי שרה כד י לבוש האורה שם ועי' בכפתור ופרח סוף פ"ח שישמעאל אינו יורש דהוי גר את הגר אבל יצחק שנימול לשמנה הוי כישראל את הגר.

אולם יש סוברים שאפילו כשמשויר נחשב לאעבורי אחסנתא שכ"ד רשב"ם וכ"כ עטרת צבי ומ"ק מהרשב"א וכ"נ ממהרש"ך ח"ב קסד הביאם בשער אשר הגה"ט ג, אולם יש סוברים כדעת העיטור הג"ל שמותר שכ"ד מהר"י טייטאצאק חובא בש"י דע"ז והלק"ט ח"ב רסח ופנים מאירות ח"א לז. וכתב עוד שם בשער אשר, שכן נראה מהירושלמי והרב בית דוד הו"מ קלז כתב שכן נתפשט המנהג ועי' נאמן שמואל דקל"ט ע"ד ברכות המים דר"ך ע"ג צמח דוד פ' ויחי פני אהרן חו"מ כז מטה אשר ז קרני ראמים פ' חיי שרה בן פדהצור פ' ד"ע ע"ב מנחת זכרון מע' א ד"ו ע"ב ידי אליהו גליפפא תקון סא דכ"ד משכנות הרועים מע' ל אות רצה זכרונות אליהו מע' א כא נאות יעקב ד"כ ע"ב פרי האדמה ח"ב דקמ"ד ע"ג נחפה בכסף ח"ב דקט"ו ע"ג רב דגן סי' רפ"ב ב מ"ז ד"ו ע"ב ויוסף אברהם יג שנות ימין ח"א דנ"ג ע"ב ועי' במהר"ם שיק חו"מ מג, דבאפיקורוס ומחלל שבת בפרהסיא אין לחוש לזרעו שמסתמא מגדלם כדרכו הביאו בדברי גאונים כלל ע ג ועי' שו"מ מהדו"ב ח"א א ואפשר שהכל לפי המקומות, שלפעמים אף מאב כזה יוצאים בנים ששבים ליהדות.

וכתב הכנה"ג הגה"ט ג משם הראנ"ח קיח ורשד"ם חו"מ שיא ורמזום הש"ך ובני חיי, שלא בלבד שאין רוח חכמים נוחה הימנו אלא שיש בזה איסור ויש למנוע מלעשות דבר כזה ולקרותו עבריין, אבל אין בידו כופין לא ע"י נידוי ולא בכפייה אחרת ועי' בדיני ממונות ח"ב שער א פ"א סעי' ב ג ובמקורות שם ובארח משפט ד זכור דבר דמג כה החיים מע' א שער אשר הגה"ט ב ומ"ש בס' אגודת אזור מדברי חו"מ טו עי' מה שהעיר בשדי חמד מע' ל כלל ג ועי' ש"מ"ש אם איסור זה דרבנן או דאורייתא. ומשם משכנות הרועים מע' לא אות היא לעולם דק"ה ע"ג יקרא דשכבי דמ"ג ע"ב מהריב"ל ח"ג לג הלק"ט ח"ב רסז מחנה יאודה סי' רנו ס"ג ועי' ברכות המים דרל"ד ע"ב ידי אליהו קלח פרי האדמה ח"ב דמ"ט ע"ב יעיר און פח שער יוסף דכ"ח ע"ב מנחת זכרון ד"ח ע"ב.

אין הבדל אם הירושה היא קרקע או מטלטלין הר"ן פ' מציאת האשה הלק"ט ח"ב רסז שער אשר הגה"ט ט ובשדי חמד מע' ל כלל ג יא כתב דבמנחת זכרון ד"ח ע"ב ו משם מהר"ש יפה דדוקא בקרקעות וכ"כ בלבוש האורה פ' חיי שרה ובצדה לדרך פ' חיי שרה הקשה ע"ז מכתובות דג"ן ועי' בכרם חמד ח"א ק פעמוני זהב דקמ"ח ומשם מהר"א צרפתי בכת"י כתב במנחת זכרון שם שאין חילוק ביניהם. ואין הבדל בין חכם ללא חכם כמו שנראה מלשון השו"ע ועי' שדי חמד כללים מע' ל כלל ג ט.

אם משליש ביד אחרים באופן זמני עי' שער אשר הגה"ט י.

אם היה זקוק שישמשנו ונתן לאשתו כדי שתשמשנו יפה, אין זה בכלל אעבורי אחסנתא שזה מכר ולא מתנה ב"ד חו"מ קלז שער אשר הגה"ט יב ונראה פשוט שכ"ש אם היה זקוק לאחר.

כתב כל נכסיו לבנו, לא עשאו אלא אפוטרופוס ונתבאר דינו בהלכות מתנה פרק ו' ².

1234567

ג. עם מותו של המוריש עוברים כל נכסיו מאליהם ליורשיו, ואף שלא הגיעו הנכסים לידיהם של היורש, זכה בנכסים בלי כל קנין.

אוצר החכמה

אין היורש יכול לוותר על ירושתו או להסתלק ממנה לטובת שאר היורשים, בין לפני מות המוריש בין לאחר מותו, אלא שלפני מות המוריש אף בקנין לא מועיל סילוק. אבל יכול להפקירה אחר מות המוריש כדרך שהוא רשאי לעשות בכל נכסיו ואז כל הקודם זכה. ולפני מות המוריש נחלקו האחרונים אם יכול להפקיר.

יוצא מכלל זה היא ירושת הבעל שיכול לוותר עליה, אם מתנה על כך בפירוש בין הקדושין לנישואין (ובימינו שהקדושין והנישואין יחד, צריך לומר אחר אמירת "הרי את מקודשת").

אם ציוה לעשות הטוב בנכסיו עי' ברמ"א ומ"ש האחרונים ע"ז ועי' שער אשר הגה"ט יד.

אם בן יעץ במרמה להדיח את אחיו, אם אביו יכול להדיחו עי' בשדי חמד כללים מע' ל כלל ג ח.

סי' רפ"א ס"א ו ז. 2

מ"ש אפילו בקנין הר"ש הלוי חו"מ מה כנה"ג הגה"ט ב.

מ"ש בין בכל נכסיו וכו' מהרש"ך ח"ב קסד כנה"ג הגה"ט ז ומשנה מפורשת היא פי"נ עי' בשער אשר הגה"ט ז.

מ"ש אעפ"י וכו' לשון הרמב"ם פ"ו מנחלות א.

עי' בפ"ו מה' מתנת שכ"מ כמה לשונות של מתנה וירושא.

היתה הצואה בערכאות עי' גבעות עולם יו שער אשר כז ועי' בחושן האפוד ו. אמר אני מסלק כל יורש בסכום מסוים, אין זה כאומר לא יירש המבי"ט ח"ב טז ורלו כנה"ג הגה"ט לד ותמה ע"ז בשער אשר יב מתשו' הרשב"א הובאה בב"י סק"א אבקת רוכל צב ועי' רשד"ם חו"מ שיג וכן תמה במשכנות הרועים מע' מ שג חושן האפוד ג ובערך השלחן א ממהר"ם בתשו' תעה ועי' קהלת יעקב דקס"ו.

אם האב יכול לסלק חלק מבכורתו של הבן הבכור מיורשיו האחרים, עי' כנה"ג הגה"ט לח ושער אשר לה קצוה"ח ד פ"ת א אבני החושן ד ארח משפט הגה"ט ב משכנות הרועים מע' ב מנ"ח פ' פנחס ת כתונת פסים ב"ב דרי"ט ע"א חושן האפוד א ומידי פלוגתא לא נפקינן.

אם ציוה שאין היורשים רשאים למכור או לתת הירושה אלא תשאר ברשותם שלהם ולבני בניהם עד עולם עי' ארח משפט הגה"ט ז ח.

עי' בשו"ע ובאחרונים פרטי דינים בזה ואין להאריך.